

УДК 379.85:069

Цитування:

Дичковський С. І. Туристична діяльність скансенів в системі актуалізації ресурсів нематеріальної культурної спадщини. *Культура і сучасність : альманах*. № 1. Київ : ІДЕЯ ПРИНТ, 2020. С. 17-26.

Dychkovskyy S. (2020). Skansen tourist activity in the system of updating the resources of cultural intangible heritage. *Kultura i suchasnist : almanakh*, 1, 17-26 [in Ukrainian].

Дичковський Степан Іванович,
кандидат педагогічних наук, доцент,
директор Інституту практичної культурології
та арт-менеджменту Національної академії
керівних кадрів культури і мистецтв
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4771-4521>
227@ukr.net

ТУРИСТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ СКАНСЕНІВ У СИСТЕМІ АКТУАЛІЗАЦІЇ РЕСУРСІВ НЕМАТЕРІАЛЬНОЇ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

Мета роботи полягає у дослідженні діяльності скансенів в системі нематеріальної культурної спадщини. **Методологія** дослідження полягає в застосуванні історичного, бібліографічного та аналітичного методів. **Наукова новизна** роботи полягає у обґрунтуванні доцільності та застосування нової концепції туристичної діяльності скансенів у системі нематеріальної культурної спадщини. **Висновки.** Особливості розвитку туризму в умовах постіндустріального суспільства вплинули на концептуальні підходи до музейного топосу, що спочатку транслиував хронологічний сенс, але з поширенням музеїв-скансенів опинився поза феноменологічними межами часу і простору. Поширення скансенів як інтерактивних експозицій просто неба стали відображенням змін в культурному та соціально-економічному житті сучасного суспільства. Тенденції розвитку активного консюмеризму в суспільній та економічній сферах, глобалізаційні процеси, зростання культурних та творчих індустрій визначили нові напрями діяльності музеїв – скансенів, які трансформувалися з музеїв, що демонстрували етнографічні колекції в просторі творення нового культурного буття.

Ключові слова: культурний туризм, музеї-скансени, нематеріальна культурна спадщина, національні традиції, інформаційне суспільство.

Дычковский Степан Иванович, кандидат педагогических наук, доцент, директор института практической культурологии и арт-менеджмента Национальной академии руководящих кадров культуры и искусств

Туристическая деятельность скансенов в системе актуализации ресурсов культурного нематериального наследия

Цель работы. Заключается в исследовании деятельности скансенов в системе нематериального культурного наследия. **Методология исследования** заключается в применении исторического, библиографического и аналитического методов. **Научная новизна работы** заключается в обосновании целесообразности и применения новой концепции туристической деятельности скансенов в системе нематериального культурного наследия. **Выводы.** Особенности развития туризма в условиях постиндустриального общества повлияли на концептуальные подходы к музейному топосу, который сначала транслировал хронологический смысл, но с распространением музеев-скансенов оказался вне феноменологических пределов времени и пространства. Распространение скансенов как интерактивных экспозиций под открытым небом стали отражением изменений в культурной и социально-экономической жизни современного общества. Тенденции развития активного консюмеризма в общественной и экономической сферах, глобализационные процессы, рост культурных и творческих индустрий определили новые направления деятельности музеев - скансенов, которые трансформировались из музеев, демонстрировавших этнографические коллекции в пространстве формирования нового культурного бытия.

Ключевые слова: культурный туризм, музеи-скансены, нематериальное культурное наследие, национальные традиции, информационное общество.

Dychkovskyy Stepan, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Director of the Institute of Practical Cultural Studies and Art Management the National Academy of Culture and Arts Management

Skansen tourist activity in the system of updating the resources of cultural intangible heritage

The purpose of the article consists of the study of the activity of skansen in the intangible cultural heritage system. **The methodology** is the application of historical, bibliographic, and analytical methods. **The scientific novelty** of the work is to justify the appropriateness and application of the new concept of tourism activity of scans in the system of intangible cultural heritage. **Conclusions.** Features of the development of tourism in a post-industrial society influenced the conceptual approaches to the museum topes, which first broadcast chronological meaning, but with the proliferation of skansen museums

was beyond the phenomenological limits of time and space. The proliferation of scansions as interactive open-air exhibits became a reflection of changes in the cultural and socio-economic life of modern society. The trends in the development of active consumerism in the social and economic spheres, globalization processes, the growth of cultural and creative industries have identified new areas of activity for museums - skansens, which transformed from museums that showed ethnographic collections in the space of the formation of a new cultural being.

Key words: cultural tourism, skansen museums, intangible cultural heritage, national traditions, information society.

Актуальність теми дослідження. Зростання ролі культурного туризму дало поштовх збереженню і відродженню нематеріальної спадщини, культурних традицій і національних духовних практик. Розвиток культурного туризму через застосування інструментів позиціонування національного продукту на світовому ринку туристичних послуг впливає на популяризацію нематеріальних цінностей, які в порівнянні з матеріальною спадщиною, відрізняються більшою довговічністю. В сучасній культурній ситуації, що пов'язана з процесами остаточного переходу цивілізації в інформаційне суспільство та в постіндустріальну стадію розвитку туристичної діяльності, стає очевидним той факт, що проста консервація нематеріальної культурної спадщини не має перспектив.

У Конвенції ЮНЕСКО про охорону нематеріальної культурної спадщини (НКС) відзначається необхідність глибшого усвідомлення, особливо серед молодих поколінь, важливості нематеріальної культурної спадщини та її охорони; провідна роль корінних спільнот, груп і окремих осіб у створенні, охороні, збереженні та відтворенні НКС, яка збагачує тим самим культурне розмаїття та сприяє творчості людини; тісна взаємозалежність між нематеріальною культурною спадщиною, матеріальною культурною і природною спадщиною; підкреслюється, що процес глобалізації, з одного боку, несе серйозну загрозу існуванню НКС, а з іншого – може сприяти її поширенню, головним чином завдяки новітнім інформаційним і комунікаційним технологіям, сприяючи, таким чином, виникненню нових об'єктів цієї спадщини [16]. Слід звернути увагу на те, що в Конвенції серед заходів, спрямованих на забезпечення життєздатності нематеріальної культурної спадщини, особлива увага приділяється не лише дослідженню і збереженню НКС, але й популяризації та відродженню різних її аспектів, бо це «жива спадщина» або «жива культура» [25].

Аналіз досліджень і публікацій. Різноманіття елементів культурної спадщини сприяє ідентифікації місцевого населення через формування набору цінностей, стає визначальним чинником туристичної привабливості території і зростання атрактивності регіонів та проявляється через формування брендів образів. Втім,

процеси модернізації звичаїв, ритуалів і свят, створюють не лише нові подієві ресурси культурного туризму для місцевого населення та для туристів, а можуть спотворити народні традиції на догоду комерціалізації культури та створення нових атракцій, зазначається в численних зарубіжних і вітчизняних дослідженнях. Традиційні культурні структури, норми, цінності, що створювалися протягом століть та забезпечували унікальність окремих спільнот, в результаті комодифікації набувають вигляду туристського продукту, тобто конвертуються в об'єкти мінової вартості, стаючи товарами для туристського споживання [32, 411–420]. Під впливом змін, пов'язаних з масовою туристичною діяльністю, виникає загроза безповоротної втрати соціально-культурних практик як окремих локальних, так і національних культур, зокрема фольклору, народних обрядових свят, ін. Негативний вплив виявляється також у нівелюванні національної і культурної ідентичності, коли туристами з розвинених країн відбувається мимовільне нав'язування своїх культурних цінностей жителям туристської дестинації, що сприймається, як "культурний імперіалізм" [30, 202–230]. З постійним розвитком туристичної індустрії на багатьох об'єктах всесвітньої спадщини відбуваються трансформації традиційного способу життя та послаблення місцевої культури [36]. Серед основних наслідків комодифікації нематеріальної культурної спадщини, при розширенні числа споживачів туристичного продукту, автори називають також нівелювання національної самобутності та традиційної культури, утвердження уніфікованих культурних практик, що виникають під впливом нових споживчих переваг. Будь-який об'єкт культурного середовища, цікавий і привабливий для туристів? може бути проданий як товар, що пов'язано з тенденцією пошуку нових елементів для формування туристичного продукту [10].

Особлива увага приділяється споживчим культурним товарам, що передають символи і уяву про об'єкти нематеріальної культурної спадщини та допомагають розкривати потенціал місцевих культур. Виробництво та поширення культурних товарів, які мають виразну національну специфіку, є одним із напрямів сприяння розвитку культурного різноманіття та

підтримки культурного сектора [17, 57–64]. Формуючи базу даних для конкурсу «Жива традиція», вивчаючи статистику і наповнюючи сайтом інформацією, спеціалісти Українського центру культурних досліджень з'ясували, що Україна займає третє місце з реалізації товарів народних промислів у Європі, а за експортом скатертин, тканин та хусток – перше. Між тим, більшість об'єктів Всесвітньої культурної спадщини ЮНЕСКО стали відомими на мапі найпопулярніших туристських маршрутів завдяки культурним товарам, що передають їх головну ідею, перетворюючись у світові бренди та відомі образи окремих країн та територій.

У наукових роботах використання нематеріальної культурної спадщини в сфері туризму розглядається з точки зору сталого розвитку туризму, при цьому підкреслюється, що нематеріальна культурна спадщина є туристичним активом [33]. Залежно від особливостей організації туристської діяльності в певній країні, глибина інтегрованості нематеріальної культурної спадщини в сферу туризму може бути різною. Слід підкреслити, що нематеріальна культурна спадщина є основою для таких видів туризму, як культурний, етнічний, релігійний, гастрономічний та інші [34, 43–46]. За рахунок цілеспрямованої політики в галузі туризму, що пов'язана з популяризацією регіональної та локальної культурної ідентичності країни через об'єкти нематеріальної спадщини, країни Східної Азії зуміли за короткий час досягти значного прогресу у зростанні туристичних потоків. А такі країни, як Великобританія, Німеччина, США, які вже тривалий час реалізують заходи із захисту нематеріальної спадщини на національному та місцевому рівнях, саме завдяки цим мірам залишаються лідерами на міжнародному туристичному ринку. Для України приведені вище чинники є цілком актуальними, тому необхідно активно рухатися у напрямку включення більшого кількості елементів традиційної української культури до Списку нематеріальної культурної спадщини людства [3, 93–100].

Культурний простір європейських країн останніми десятиліттями характеризується негативними демографічними змінами: низька народжуваність, старіння суспільства, міграційні процеси, що призводять до спорожнення сільських територій та концентрації мешканців у містах. В цьому контексті для України як країни з перехідною економікою та зруйнованими традиціями збереження елементів нематеріальної культурної спадщини (народні ремесла та

промисли, весільні і календарні обряди, родинні і козацькі пісні, традиційне народне вбрання тощо), корисний латвійський досвід в сфері НКС, бо ілюструє успішні результати впровадження програм і заходів, спрямованих на збільшення туристичних потоків, відвідувачів музеїв, витрат на культуру [14, 11–13]. На проблемах стану збереження фольклорної спадщини, розвитку декоративно-ужиткового мистецтва, традиційних народних ремесел у селах і невеликих містах України акцентує увагу й З. Босик. Зокрема, відмічається, що у молоді немає зацікавлення до участі у фольклорних колективах і у їх складі переважають люди літнього віку. Майже не збереглися місцеві школи народних майстрів, які є носіями локальних живих традицій та популяризують їх на фестивалях, конкурсах, виставках й інших культурно-мистецьких заходах місцевого, обласного, всеукраїнського, міжнародного рівнів [4, 23–35].

Нематеріальна культурна спадщина – це потужний туристичний ресурс, який активно сприяє міжнародному культурному обміну і може стати одним із головних популяризаторів туристичних ресурсів культурологічного характеру [18, 367–369]. Враховуючи низьку обізнаність населення з елементами нематеріальної культурної спадщини, необхідно розробити низку заходів щодо її вивчення та популяризації за рахунок туристичних подорожей, екскурсій та інформаційних ресурсів. Міністерство культури України та компанія Google Україна у березні 2019-го презентували спільний проект – «Автентична Україна: нематеріальна культурна спадщина» – електронний ресурс, який містить інформацію про елементи, що включені до Національного переліку елементів НКС України та передбачає висвітлення напрямів та елементів, у яких проявляється нематеріальна культурна спадщина [8]. Українським центром культурних досліджень сформовано Національний перелік елементів нематеріальної культурної спадщини за локальними осередками побутування, до яких включено такі елементи НКС: «Козацькі пісні Дніпропетровщини» та петриківський розпис – українське декоративно-орнаментальне малярство XIX–XXI ст. (Дніпропетровщина); технологія виконання вишивки «білим по білому» і традиція рослинного килимарства селища Решетилівка, опішнянська кераміка (Полтавщина); традиція косівської мальованої кераміки, традиція гуцульської писанки (Івано-Франківщина); традиція кролевецького переборного ткацтва (Сумщина); пісенна традиція села Лука Києво-Святошинського району

(Київщина); «Орьнек» – кримськотатарський орнамент і знання про нього (півострів Крим, місця компактного проживання кримських татар на території материкової України); традиція орнаментального розпису бубнівської кераміки (Вінничина); традиція приготування етаяклак (караїмський пиріжок з м'ясом) (досвід караїмів міста Мелітополя Запорізької області); традиція обряду «Водіння Куста» в селі Сварицевичі Дубровицького району, а також бортництво (Рівненщина) [5].

Популяризацію нематеріальної культурної спадщини українського народу, найефективніше проводити шляхом розроблення туристичного портфоліо елемента НКС певної адміністративно-територіальної одиниці саме місцевим громадам належить виключне право бути основним бенефіціарієм урегулювання будь-якої туристичної діяльності, пов'язаної з культурною спадщиною, оскільки вони є носіями «живої» культури, яка постійно оновлюється в процесі взаємодії з природою, етносами та історичними умовами існування [6, 21–26].

Окремі громади на сьогодні активно використовують елементи НКС, наприклад, петриківський розпис, косівська мальована кераміка, кролевецьке переборне ткацтво, як візуальні ідентифікатори території й мають їх зображення на офіційних веб-ресурсах. Більша частина місцевих громад не використовує елементи НКС в якості територіальних брендів і цим позбавляє туристів можливості ідентифікувати місцевість, де поширена певна жива традиція. Використання методу портфоліо для промоції елементів Національного переліку НКС дозволяє створити потенційні атрактивні ресурси для туристичної діяльності на певній території.

Нині НКС стала самобутнім ресурсом розвитку територій, який потребує відповідної промоції та вироблення стратегій формування національного туристичного продукту, пріоритетна роль у процесі реалізації яких, за принципами історичної спадкоємності, етнокультурного і сталого розвитку, належить місцевим громадам. Крім того, туристський попит на культурну спадщину сприяє фінансуванню місцевих традиційних народних ремесл та мистецтв, стимулює створення нових туристських дестинацій.

Мета роботи полягає у дослідженні діяльності скансенів в системі нематеріальної культурної спадщини.

Виклад основного матеріалу. Найважливішим елементом туристської інфраструктури, що забезпечує збереження і актуалізацію нематеріальної культурної спадщини, є «музеї

просто неба» або скансени, які стали місцем продукування нових смислів. Їх створення почалося в кінці XIX ст. і до початку XX в. налічувалося понад дві тисячі музеїв цього профілю [29, 10–26]. Термін «скансен» з'явився в Швеції, коли було відкрито перший музей з архітектурно-етнографічною експозицією під відкритим небом та з міні музеями в окремих будівлях на острові Юргорден в Стокгольмі. Засновник Скансена - Артур Гезеліус, формуючи експозицію музею, в першу чергу хотів не просто зафіксувати історичне минуле, апробувати патріотичні почуття за допомогою колекції «живих картин» [31, 51–55]. Українська культурологиня О. Гончарова вважає, що Гезеліус започаткував симбіотичний жанр парку-музею і музейного топосу, організований простір під відкритим небом [7, 17]. Пізніше назва «скансен» стала загальною і для нового музейного напрямку - «скансенології», яка особливо бурхливо почала розвиватися в умовах швидкого розвитку індустрії туризму.

Середовище музеїв-скансенів через етнографічні фестивалі, фольклорні свята і релігійні обряди, історичні та етнографічні реконструкції), актуалізує нематеріальну культурну спадщину, а за допомогою інтерактивних програм дозволяє не лише візуально знайомитися з сучасним побутом місцевого населення, але й зануритися в «живу» культуру. У такому музеї всі «експонати» доступні та функціональні, що в умовах тенденції скансенологізації може використовуватися й для інших мистецьких закладів [27]. Наприклад, у контексті проведення виставок під відкритим небом можуть здійснюватися кураторські проекти, що ґрунтуються на залученні відвідувачів у взаємодію і співтворчість.

Процеси активізації масових туристичних подорожей, поставили на порядок денний необхідність збереження зникаючих об'єктів культурної спадщини та сприяли інтенсивному створенню музеїв просто неба. Значних успіхів у створенні музеїв-скансенів в післявоєнні роки домоглися Польща, Болгарія, Угорщина, Румунія в Європі, Японія, Південній Кореї, Індонезії на Азіатському континенті, в США. В різних країнах цей вид музеїв має свої назви: англійці називають його «музей на відкритому повітрі», американці і австралійці – «музей відкритих дверей», німці – «музей відкритого світу», французи – «екомузей», чехи – «музей в природі». В Україні більшість таких музеїв називаються музеями народної архітектури та побуту, музеями-заповідниками, «музеями просто неба» або «музеями під відкритим небом». Найбільш повно етапи розвитку різноманітних моделей скансенів як нового типу музейної діяльності відображені в

монографії М. Каулен [12, 10–34].

Існує два підходи до створення музеїв просто неба: "паркового типу", коли споруди розташовуються без взаємозв'язку та "збирального типу", коли будівлі є частиною сільського чи міського ансамблів. Російський дослідник В.Тихонов виділяє 10 типів об'єктів, що потрапляють під об'єднавчий термін «музеї просто неба»: археологічні комплекси; музеєфіковане історичне середовище міст; палацові і палацово-паркові комплекси; оборонні історико-архітектурні комплекси; релігійні історико-архітектурні комплекси; меморіальні комплекси садибного типу; військово-історичні комплекси; комплекси промислового профілю; етнографічні комплекси; музеї змішаного типу. На його переконання, найбільш ефективна форма збереження і популяризації культурної спадщини можлива за умови переходу від колекційного підходу в побудові експозиційного простору музеїв просто неба до етнографічного, який формують за допомогою реконструкції культурного простору території на основі детального історико-культурного зонування. Колекційний підхід, що полягає у розміщенні унікальних об'єктів-пам'яток історії та архітектури в окремий видовий ряд, спостерігається в наш час в деяких музеях-скансенах, але в сучасному експозиційному просторі є місце і для новостворених середовищних об'єктів, і для природних ландшафтів з етнографічними композиціями, вважає вчений [28].

З ним погоджуються й українські дослідники. Застосовуючи підходи колекційного музею до об'єктів нерухокої та нематеріальної спадщини, скансенівська модель музеїв лише моделює «мертве» середовище, відокремлене від сучасного реального життя [23, 89–94]. Намагаючись інтегрувати музеї під відкритим небом до сучасного соціокультурного середовища, до сфери музейної діяльності долучають не лише об'єкти матеріальної та нематеріальної культурної спадщини, природне середовище, але й носіїв культурної традиції. Таким чином, музеї-скансени виходять за традиційні межі місця зберігання предметних колекцій та трансформуються у середовищі музеїв, що здатні забезпечувати дослідження та демонстрацію культурного ландшафту з усіма взаємозв'язками між його складовими елементами.

У класифікацію об'єктів, що використовуються в якості сучасних соціокультурних центрів, на думку О.Афанасьєва, доцільно додати ще кілька категорій, що уточнюють або деталізують попередні

класифікації «музеїв під відкритим небом»: музеї, які мають експозиційні секції та відділи під відкритим небом; експозиції та парки військової техніки, військових комплексів; парки скульптур, сучасного мистецтва, арт-простору під відкритим небом; парки розваг і дозвілля, створені на історичній основі; музеєфіковані індустріально-заводські, промислові, інженерні об'єкти, що репрезентують певний період промислового розвитку [24]. Експозиція парку-музею Креллер-Мюллер біля містечка Оттерлоу Нідерландах розташована на 25 гектарах і включає роботи кращих скульпторів XX і XXI століття: Огюста Родена, Лучіо Фонтани, Генрі Мура. Скульптури просто неба можна побачити, якщо пройтися пішки або проїхатися на велосипеді по території парку. Він спланований так, щоб на практиці втілювати ідею колекціонерки й засновниці Хелен Креллер-Мюллер про симбіоз мистецтва, природи й архітектури. А дохід забезпечує продаж квитків – щороку парку-музей відвідує понад 300 тисяч туристів [20].

У Хартії ІКОМ про принципи взаємин музеїв і культурного туризму, наголошується, що в контексті розвитку культурного туризму, всі аспекти музейної діяльності мають будуватися на заохоченні місцевих громад до процесів управління культурною спадщиною і розробки туристичних продуктів, а комерціалізація культурного туризму, що базується на ресурсах спадщини, повинна сприяти розбудові соціально-економічної сфери місцевої спільноти [26, 12]. Співробітництво між музейними та туристичними організаціями, з точки зору розвитку культурного туризму, повинно базуватися на рівноправному розподілі прибутків від туристичних послуг, при цьому планування культурних проектів повинно враховувати стратегії маркетингу, які сумісні з характеристиками культурних ресурсів окремих громад і всього суспільства. «Музейні колекції відображують культурну і природну спадщину громад, з яких вони походять... і таким чином, можуть бути тісно пов'язані з національною, регіональною, локальною, етнічною, релігійною або політичною ідентичністю» [15].

Основні цілі та завдання створення та функціонування музеїв під відкритим небом полягають в необхідності створення моделі культурного ландшафту за допомогою показу в комплексі національної народної культури і архітектури, предметів побуту, знарядь праці, прикладного мистецтва та сприяння індустрії туризму, що дозволяє відроджувати забуті традиції, ремесла фольклорні свята. Дмитро Каднічанський зазначає, що один із ефективних

способів збереження і цінних зразків української дерев'яної архітектури, і старих житлових та господарських споруд, полягає у перенесенні їх до музеїв народної архітектури та побуту (скансенів), де вони відтворюються у первісному вигляді [9, 128–137]. На даний час в Україні існує п'ятнадцять великих скансенів: серед них один національний – Державний музей народної архітектури та побуту України НАНУ (м. Київ), два регіональних – Львівський музей народної архітектури та побуту “Шевченківський гай” й Переяслав-Хмельницький музей народної архітектури та побуту, решта дванадцять – обласні. На території Івано-Франківської області реалізуються кілька проектів створення скансенів: музей гуцульської культури просто небав Національному природному парку “Гуцульщина”; скансен-монастир із дванадцяти церков-пам'яток у селі Угорники Коломийського району.

Найбільший у світі за площею (150 га) та кількістю споруд народної дерев'яної архітектури XVI – початку XX століття – Державний музей народної архітектури та побуту України НАНУ, розташований на околиці столиці, в селі Пирогів [29]. Споруди музею згруповані у садиби за етнографічними зонами, зокрема, “Середня Наддніпрянина”, “Полтавщина і Слобожанщина”, “Полісся”, “Поділля”, “Карпати”, “Південь України”. Скансенс улюбленим місцем проведення народних й релігійних свят для киян і туристів з інших регіонів, різноманітних виставок і ярмарок, на яких народні майстри демонструють вироби традиційних промислів і ремесл. Тут проводяться інтерактивні програми для дітей і молоді, зйомки телевізійних шоу і кліпів, екскурсії та презентації нових маршрутів сільського зеленого туризму в Україні.

Серед інших скансенів та музейних комплексів скансенівського типу, в яких проводяться екскурсії, майстер-класи з навчання різних ремесл та реалізуються проекти, пов'язані з розвитком культурного туризму, варто згадати Чернівецький обласний державний музей народної архітектури та побуту (на території музею проводяться різноманітні свята і фестивалі), музей народної архітектури і побуту Державного історико-культурного заповідника “Посулля” (організуються етнографічний фестиваль, сільський ярмарок, свята народних майстрів), Сарненський історико-етнографічний музей, філія Рівненського краєзнавчого музею (відтворюється традиційне поліське свято “Водіння Куста”, що внесене до переліку елементів НКС), історико-культурний комплекс “Запорозька Січ” на території Національного

заповідника “Хортиця”, місто-музей трипільців Аррати-Оріяни у Ржищеві.

Досвід створення та функціонування музеїв просто неба свідчить, що окрім свого основного завдання – збереження та популяризації культурної спадщини, музеї-скансени відіграють значну роль у розвитку туристично-рекреаційної діяльності для місцевого населення й туристів. Музеї просто неба дозволяють організовувати масові фольклорно-етнографічні та культурно-історичні свята, тематичні фестивалі, виставкові проекти, театралізовані екскурсії, концертні програми фольклорних колективів на фоні унікальних музеєфікованих об'єктів у гармонії з типовими ландшафтами різних історико-географічних регіонів. Прикладами відомих заходів, у яких відвідувачі мають можливість прямого контакту з носіями народних традицій або самим стати учасниками дійства, можуть слугувати: Міжнародний фольклорний фестиваль «Буковинські зустрічі», Міжнародний літературно-художній фестиваль «Кролевецькі рушники» на базі Музею кролевецького ткацтва, Всеукраїнська культурно-мистецька акція «Мистецтво одного села», Всеукраїнський історико-культурологічний фестиваль «Мамай-фест», «Тиждень національного гончарного здвиження в Опішному», Всеукраїнський фестиваль майстрів народної творчості «Переяславський ярмарок» та ін [2, 199–203].

Проте існує низка проблем, через які неможливо ефективно використовувати скансени в туристській діяльності: кількість музеїв такого типу недостатня для повноцінної рекреації, особливо у великих промислових містах; бідність в представлених експозиціях споруд різних типів (багато площ не використовуються взагалі або значна кількість об'єктів закрита); недостатня оснащеність території інфраструктурними елементами відпочинку; відсутність чіткого і зрозумілого для відвідувачів плану розташування експозиції [22]. Ця ситуація властива для багатьох пострадянських країн, які володіючи величезною кількістю культурних об'єктів та ландшафтів, невміло використовують свій унікальний потенціал. Про це свідчать дані моніторингу, проведені міжнародними інституціями, і показники сучасного використання культурної спадщини в розвитку туризму [12, С. 10–34].

Включення нематеріальної культурної спадщини в музейну діяльність дозволяє сформулювати нові концептуальні музейні технології, які підвищують привабливість музейних експозицій та дестинації в цілому. Тому важливим завданням є активне залучення нематеріальної культурної спадщини в діяльність музеїв для формування нових анімаційних та

інноваційних туристичних продуктів [19]. Так, наприклад, новий додаток Veason, який запустили у 2015 році, дозволяє відвідувачам в музеї скористатися цифровим екскурсоводом, що відправляє інформацію про твори, які зустрічаються під час екскурсії, у вигляді аудіо-та відеоматеріалів, статей та оглядів. Також ця технологія допомагає орієнтуватися у великих музейних комплексах та галереях, завантажувати фотографії у соціальні мережі [24].

Діяльність передових музеїв світу у контексті розвитку культурного туризму характеризується переходом від соціально-обслуговуючої моделі до моделі ринково-сервісної, оскільки у системі музейної роботи туризм виступає не як побічна, а як структуроформуюча діяльність: як об'єкт культурного туризму, музей може стати головним елементом туристичного маршруту, а як суб'єкт – ініціатором розробки та реалізації туристичних програм [13]. В свою чергу, культурний туризм може виступати як чинник розвитку музеїв, згідно інноваційної концепції "відпочинок плюс пізнання і враження" та стати новою ідеологією кожного українського музею.

Відбувається розширення меж музею, що призводить до його трансформації: колекційний — ансамблевий — скансен (та інші форми музеїв під відкритим небом) — екомузей — середовищний музей. Таким чином, середовищні музеї уособлюють синтез характерних рис попередніх музейних форм з метою збереження середовища в комплексі, що може наділяти середовищні музеї рисами одночасно декількох музейних форм.

Інтерактивність науково-освітньої роботи музею проявляється у диференційованому підході до різних категорій відвідувачів, впровадження в традиційну екскурсію ігрових та театралізованих елементів, можливості для відвідувачів тактильного доступу до експонатів.

Серед інноваційних форм, які вітчизняні художні музеї пропонують своїм відвідувачам, виділяються театралізовані екскурсії, «хепенінги», нічні екскурсії, в яких глядачі не лише беруть безпосередню участь, але й виявляють особисту активність – формують хід дійства, імпровізують. На базі виставкової та експозиційної роботи проводяться арт-перформенси, покази мод, музичні концерти та спектаклі.

Наукова новизна статті полягає у обґрунтуванні доцільності та застосування нової концепції туристичної діяльності скансенів у системі нематеріальної культурної спадщини.

Висновки. Особливості розвитку туризму в

умовах постіндустріального суспільства вплинули на концептуальні підходи до музейного топосу, що спочатку транслював хронологічний сенс, але з поширенням музеїв-скансенів опинився поза феноменологічними межами часу і простору. Відвідувачам запропонували відмовитися від ролі пасивних глядачів та продукувати нові смисли, демонструвати власні уміння, змінювати сприйняття минулого. Поширення скансенів як інтерактивних експозицій просто неба стали відображенням змін в культурному та соціально-економічному житті сучасного суспільства. Тенденції розвитку активного консюмеризму в суспільній та економічній сферах, глобалізаційні процеси, зростання культурних та творчих індустрій визначили нові напрями діяльності музеїв – скансенів, які трансформувалися з музеїв, що демонстрували етнографічні колекції в простори творення нового культурного буття.

Література

1. Афанасьев О. Е., Вольхина В. В. Роль, значимость и функции скансенов как туристского ресурса территории и репрезентантов народных традиций природопользования // Современные проблемы сервиса и туризма. 2015. № 4. URL : <https://cyberleninka.ru/article/n/rol-znachimost-i-funktsii-skansenov-kak-turistskogo-resursa-territorii-i-reprezentantov-narodnyh-traditsiy-prirodopolzovaniya> (дата обращения : 22.07.2018).
2. Балабанов Г. В. Роль музеїв у збереженні та популяризації нематеріальної культурної спадщини України // Нематеріальна культурна спадщина як сучасний туристичний ресурс: досвід, практики, інновації : тези доповідей II Міжнар. наук.-практ. конф.- фестивалю, Київ, 25–26 жовт., 2018 р. / М-во освіти і науки України, М-во культури України, Київ. нац. ун-т культури і мистецтв, Київ. ун-т культури, Ф-т гот.-ресторан. і турист. бізнесу. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2018. С. 199–203.
3. Бережна Ю. М. Нематеріальна культурна спадщина ЮНЕСКО : поняття, тенденції, український вимір // Географія та туризм. С. 93–100. URL : file:///C:/Users/alexe/Downloads/gt_2012_23_18.pdf (дата звернення : 23.07.2019).
4. Босик З. О. Діяльність обласних центрів народної творчості щодо збереження та популяризації нематеріальної культурної спадщини України // Імплементация Конвенції про охорону нематеріальної культурної спадщини: підсумки та перспективи : зб. наук. праць за матеріалами II Всеукраїнської наук.-практ. конф., Київ, 16 грудня 2016 р. / Український центр культурних досліджень; заг. ред. О. А. Буценка ; упоряд. З. О. Босик, відп. ред. В. В. Телеуця. Київ : НАККМ, 2016. С. 23–35.
5. Віртуальний музей нематеріальної культурної спадщини. URL : <http://virtmuseum.uccs.org.ua/ua> (дата звернення : 21.03.2019).

6. Гаврилюк А. М. Туристичне портфоліо елемента нематеріальної культурної спадщини як засіб реалізації державної регіональної політики в Україні // Вчені записки ТНУ ім. В.І. Вернадського. Сер. Державне управління. 2019. Т. 30 (69). № 2. С. 21–26.

7. Гончарова О. М. Музейний топос як об'єкт культурологічного осмислення // Культура і мистецтво у сучасному світі : наукові записки КНУКіМ / Київський національний університет культури і мистецтв. Київ, 2014. Вип. 15. С. 17.

8. Google-Україна спільно з Мінкультом запускають проєкт «Автентична Україна». URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/2663983-googleukraina-spilno-zminkultom-zapuskaut-proekt-autenticna-ukraina.html> (дата звернення : 03.02.2020).

9. Каднічанський Д. Використання історико-культурної спадщини України у туризмі на прикладі скансенів // Краєзнавство : науковий журнал. 2012. № 1 (78). С. 128–137.

10. Карпова Г. А., Хорева Л. В. Коммодифікація нематеріального культурного наследия в системе услуг культурного туризма // Сервис в России и за рубежом. 2016. № 9 (70). URL : <https://cyberleninka.ru/article/n/kommodifikatsiya-nematerialnogo-kulturnogo-naslediya-v-sisteme-uslug-kulturnogo-turizma> (дата обращения : 30.07.2018).

11. Каулен М. Е. Музеефикация историко-культурного наследия России. Москва : Этерна, 2012. 432 с.

12. Каулен М. Е. Музеи под открытым небом : многообразие моделей и проблема выбора // Музеи-заповедники – музеи будущего. Елабуга, 2015. С. 10–34.

13. Ключко Ю. М. Діяльність музеїв у контексті розвитку культурного туризму. Туризм Гуцульщини. URL : <http://tur.kosiv.info/tourism-and-culture/315-kljuchko-ju-m-dijalnist-muzejiv-u-konteksti-rozvytku-kulturnogo-turyzmu.html> (дата звернення : 17.04.2020).

14. Ковальчук І. М., Ковальчук І. М. Культурна політика Латвії: ефективні шляхи збереження та популяризації нематеріальної культурної спадщини // Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences. 2019. VII (32), I.: 192, Feb. С. 11–13. URL : www.seanewdim.com https://seanewdim.com/uploads/3/4/5/1/34511564/hum_vii_192_32.pdf (дата звернення : 23.07.2019).

15. Кодекс музейної етики ICOM. URL : <http://www.icom.in.ua/kodeks-muzejinoyi-etiki/> (дата звернення : 22.07.2018).

16. Конвенція ЮНЕСКО про охорону нематеріальної культурної спадщини. Конвенція, Міжнародний документ від 17.10.2003 р. URL : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_d69 (дата звернення : 12.01.2020).

17. Кудерська Н. І., Кудерська І. О. Генезис становлення та розвитку охорони нематеріальної культурної спадщини // Європейські перспективи. 2016. № 1. С. 57–64.

18. Мелько Л. Ф. Нематеріальна культурна спадщина як туристичний ресурс // Географія, Екологія, Туризм: теорія, методологія, практика : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 25-річчю географічного факультету Тернопільського

національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (21-23 травня 2015 р.). Тернопіль : СМП Тайп, 2015. С. 367–369.

19. Морозов М. А., Морозова Н. С. Инфраструктура туризма как базис вовлечения нематериального культурного наследия в индустрию туризма и гостеприимства // Современные проблемы сервиса и туризма. 2017. № 1. URL : <https://cyberleninka.ru/article/n/infrastruktura-turizma-kak-bazis-vovlecheniya-nematerialnogo-kulturnogo-naslediya-v-industriyu-turizma-i-gostepriimstva> (дата обращения : 22.07.2018).

20. Музеї майбутнього: сім арт-інституцій, у яких є чого повчитися. URL : <https://culturepartnership.platfor.ma/muzeynipraktiky/> (дата звернення : 22.07.2018).

21. Музей народної архітектури та побуту України : путівник / за ред. Г. Скрипник. Київ, 2007. 56 с.

22. Нельзина О. Ю. Проблемы, возникающие при реализации проектов этнографических музеев, парков этнографической реконструкции и этнических деревень на региональной периферии в Российской Федерации. Ч. 1 // Культурологический журнал. 2017. № 4 (30). URL : <http://cr-journal.ru/rus/journals/426.html&jid=33> (дата обращения : 23.11.2019).

23. Новікова Г. Ю. Зародження феномену середовищних музеїв в європейській музейній традиції // Міжнародний вісник : культурологія, філологія, музикознавство. Київ : Міленіум, 2018. Вип. I (10). С. 89–94.

24. Новые технологии, которые заставят “миллениалов” ходить в музеи // МАРТ. Технологии и маркетинг для музеев. URL : http://mart-museum.ru/mart_articles/new_technology_involving_visitors/ (дата обращения : 22.07.2018).

25. Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки та культури (ЮНЕСКО). URL : <http://www.unesco.org/culture/ich/doc/src/01S51-EN.pdf> (дата звернення : 10.08.2019).

26. Проект Хартии ИКОМ о принципах взаимоотношений музеев и культурного туризма // Мир музея. 2007. № 7. С. 12.

27. Саенко Н. Р. Современные трансформации деимудея под открытым небом // Современные проблемы сервиса и туризма. 2015. № 4. URL : <https://cyberleninka.ru/article/n/sovremennye-transformatsii-idei-muzeya-pod-otkrytym-nebom> (дата обращения : 17.08.2018).

28. Тихонов В. В. К вопросу актуальности дальнейшего развития скансенологического направления в музеологии // Вестник Томского государственного университета. Культурология и искусствоведение. 2016. № 3 (23). URL : <https://cyberleninka.ru/article/n/k-voprosu-aktualnosti-dalneyshego-razvitiya-skansenologicheskogo-napravleniya-v-muzeologii> (дата обращения : 17.08.2018).

29. Чайковский Е. Музеям под открытым небом - 100 лет // На пути к музею XXI века : Музеи-заповедники. Москва, 1991. С. 10–26.

30. Hashimoto A. Tourism and Sociocultural Development Issues // *Tourism and Development : Concepts and Issues. Aspects of Tourism 5*. 2002. P. 202–230.

31. Nordenson E. Skansen During 100 Years // Report 15 the Meeting. Skansen 1891-1991. Sweden. Association of European Open Air Museums / ed. by M. Janson, Chr. Zeuner. Kristianstad, 1993. P. 51–55.

32. Rodzi N. I., Zaki S. A., Subli S. M. Between Tourism and Intangible Cultural Heritage // *ASEAN Conference on Environment-Behaviour Studies «Cultural Sustainability in the Built and Natural Environment»*. Procedia: Social and Behavioral Sciences, 2013. Vol. 85. P. 411–420. URL : http://www.academia.edu/4728196/Between_Tourism_and_Intangible_Cultural_Heritage (viewed on May : 20.11.19).

33. Safeguarding Intangible Heritage and Sustainable Cultural Tourism: Opportunities and Challenges. Bangkok: UNESCO Bangkok, 2008. 137 p.

34. Wei L., Dan L. Shenyang Intangible Cultural Heritage Tourism Development Model // *Cross-Cultural Communication*. 2013. Vol. 9. № 5. P. 43–46.

35. What is Intangible Cultural Heritage? URL : UNESCO.ORG (viewed on May : 20.11.19).

36. Zhuang X., Yao Y., Li J. Sociocultural Impacts of Tourism on Residents of World Cultural Heritage Sites in China. *Sustainability*. 2019. № 11. 840. URL : <https://doi.org/10.3390/su11030840> (viewed on May : 20.11.19).

References

1. Afanasiev O.E., Volkhina V.V. (2015). The role, significance, and functions of Skansen as a tourist resource of the territory and representatives of folk traditions of nature management. Modern problems of service and tourism. № 4. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/rol-znachimost-i-funktsii-skansenov-kak-turistskogo-resursa-territorii-i-reprezentantov-narodnyh-traditsiy-prirodopolzovaniya> (date of appeal: 07/22/2018).
2. Balabanov G.V. (2018). The role of museums in the preservation and promotion of the intangible cultural heritage of Ukraine. Intangible cultural heritage as a modern tourist resource: experience, practices, innovations: abstracts of the II International. Research Practice Conf. - Festival, Kyiv, October 25-26, 2018, M-in Education and Science of Ukraine, M-in Culture of Ukraine, Kyiv. nat. University of Culture and Arts, Kyiv. Universities of Culture, Ft. Gothic Restaurant. and tourist. business. Kyiv: View. KNUKiM Center, 2018. pp. 199–203.
3. Berezna Y.M. Intangible Cultural Heritage of UNESCO: Concepts, Trends, Ukrainian Dimension. Geography and Tourism. P. 93–100. URL: file: C:/Users/alexe/Downloads/gt_2012_23_18.pdf (accessed 23/07/2019).
4. Bosik Z.O. (2016). Activities of regional centers of folk art for preservation and promotion of the intangible cultural heritage of Ukraine. Implementation of the Convention on the Protection of the Intangible Cultural Heritage: Results and Prospects: Coll. of sciences. works on materials of the II All-Ukrainian science-practice. conf., Kyiv, December 16, 2016. Ukrainian Center for Cultural Research; the head ed. OA Butenko; order. Z.O. Bosik, resp. ed. VV Teleutz. Kyiv: NACCCM, pp. 23–35.
5. Virtual Museum of Intangible Cultural Heritage. URL: <http://virtmuseum.uccs.org.ua/en> (accessed: 03/21/2019).
6. Havrylyuk A.M. (2019). Tourist Portfolio of the Intangible Cultural Heritage Element as a Means of Implementation of the State Regional Policy in Ukraine. Scientific notes of TNU them. VI Vernadsky. Avg. Governance. T. 30 (69). № 2. pp. 21-26.
7. Goncharova O.M. (2014). Museum Topos as an Object of Cultural Thought. Culture and Art in the Modern World: Scientific Notes of KNUKiM. Kyiv National University of Culture and Arts. Kyiv, Vol. 15. p. 17.
8. Google-Ukraine, together with the Ministry of Culture, are launching the Authentic Ukraine project. URL: <https://www.ukrinform.ca/rubric-culture/2663983-googleukraina-spilno-zminkultom-zapuskaut-proekt-autenticna-ukraina.html> (accessed: 02/03/2020).
9. Kadnichsky D. (2012). The use of the historical and cultural heritage of Ukraine in tourism on the example of Scansen. Regional Studies: a scientific journal. No. 1 (78). pp. 128–137.
10. Karpova G.A., Horeva L.V. (2016). The commodification of intangible cultural heritage in the system of cultural tourism services. Service in Russia and abroad. No. 9 (70). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/kommodifikatsiya-nematerialnogo-kulturnogo-naslediya-v-sisteme-uslug-kulturnogo-tourism> (accessed July 30, 2018).
11. Kaulen M.E. (2012). Museums of the historical and cultural heritage of Russia. Moscow: Eterna, p. 432.
12. Kaulen M.E. (2015). Open-air museums: diversity of models and the problem of choice. Museum-reserves - museums of the future. Elabuga, pp. 10–34.
13. Klyuchko Y.M. Activities of museums in the context of cultural tourism development. Hutsul's Tourism. URL: <http://tur.kosiv.info/tourism-and-culture/315-kljuchko-ju-m-dialnist-muzejiv-u-konteksti-rozvytku-kulturnogo-turyzmu.html> (tasking date: 04/17/2020).
14. Kovalchuk I.M., Kovalchuk I.M. (2019). The cultural policy of Latvia: effective ways of preserving and promoting intangible cultural heritage. Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences. VII (32), I. : 192, Feb. Pp. 11–13. URL: www.seanewdim.comhttps://seanewdim.com/uploads/3/4/5/1/34511564/hum_vii_192_32.pdf (accessed 23/07/2019).
15. ICOM Museum Ethics Code. URL: <http://www.icom.in.ua/kodex-muzejinoyi-etiki/> (accessed: 07/22/2018).
16. UNESCO Convention on the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage. Convention, International Document of 17.10.2003 URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_d69 (accessed 12/01/2020).
17. Kuderskaya N.I., Kuderskaya I.O. (2016). The genesis of formation and development of the protection of intangible cultural heritage. European Perspectives. № 1. pp. 57–64.
18. Melko L.F. (2015). Intangible Cultural Heritage as a Tourist Resource. Geography, Ecology, Tourism: Theory, Methodology, Practice: Materials Intern.

Research Practice conf., dedicated to the 25th anniversary of the Faculty of Geography of Ternopil National Pedagogical University named after Vladimir Gnatyuk (May 21-23, 2015). Ternopil: SMP Type, pp. 367–369.

19. Morozov M.A., Morozova N.S. (2017). The infrastructure of tourism as a basis of involvement of intangible cultural heritage in the industry of tourism and hospitality. Modern problems of service and tourism. № 1. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/infrastruktura-turizma-kak-bazis-vovlecheniya-nematerialnogo-kulturnogo-naslediya-v-industriyu-turizma-i-gostepriimstva> (accessed on: 22.07.2018).

20. Museums of the Future: seven art institutions that have a lot to learn. URL: <https://culturepartnership.platfor.ma/muzeynopraktiky/> (accessed 22/07/2018).

21. Museum of Folk Architecture and Life of Ukraine: guide, ed. G. Skripnik. Kyiv, 2007. p. 56.

22. Nelzina O. (2017). Problems arising in the implementation of projects of ethnographic museums, parks of ethnographic reconstruction, and ethnic villages on the regional periphery in the Russian Federation. Part 1. Cultural Journal. No. 4 (30). URL: http://cr-journal.ru/eng/journals/426.html&j_id = 33 (accessed 23/11/2019).

23. Novikova G. (2018). The origin of the phenomenon of environmental museums in the European museum tradition. International Bulletin: cultural studies, philology, musicology. Kyiv: Millennium, Issue. And (10). pp. 89–94.

24. New technologies that will make “millennials” go to museums. MARCH. Technology and marketing for museums. URL: http://mart-museum.ru/mart_articles/new_technology_involving_visitors/ (accessed: 07/22/2018).

25. United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organization (UNESCO). URL: <http://www.unesco.org/culture/ich/doc/src/01S51-EN.pdf> (accessed 10/08/2019).

26. ICOM Charter Project on Principles of Relations between Museums and Cultural Tourism. World of Museum. 2007. № 7. p. 12.

27. Saenko N.R. (2015). Modern transformations and open-air deimusia. Modern problems of service and tourism. № 4. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/sovremennye-transformatsii-idei-muzeya-pod-otkrytym-nebom> (accessed: 08/17/2018).

28. Tikhonov V.V. (2016). On the question of the relevance of the further development of the skansenological direction in museology. Bulletin of the Tomsk State University. Cultural Studies and Art Studies. No. 3 (23). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/k-voprosu-aktualnosti-dalneyshego-razvitiya-skansenologicheskogo-napravleniya-v-muzeologii> (access date: 08/17/2018).

29. Tchaikovsky E. (1991). Open-air museums - 100 years. On the way to the museum of the 21st century: Museum-reserves. Moscow, 1991. pp. 10 – 26.

30. Hashimoto A. (2002). Tourism and Sociocultural Development Issues. Tourism and Development: Concepts and Issues. Aspects of Tourism 5. pp. 202–230.

31. Nordenson E. (1993). Skansen During 100 Years. Report 15 the Meeting. Skansen 1891-1991. Sweden. Association of European Open-Air Museums, ed. by M. Janson, Chr. Zeuner. Kristianstad, pp. 51-55.

32. Rodzi N.I., Zaki S.A., Subli S.M. (2013). Between Tourism and Intangible Cultural Heritage. ASEAN Conference on Environment-Behavior Studies “Cultural Sustainability in the Built and Natural Environment”. Procedia: Social and Behavioral Sciences, Vol. 85. pp. 411–420. URL: http://www.academia.edu/4728196/Between_Tourism_and_Intangible_Cultural_Heritage (viewed on May: 11/20/19).

33. Safeguarding Intangible Heritage and Sustainable Cultural Tourism: Opportunities and Challenges. Bangkok: UNESCO Bangkok, 2008. p. 137.

34. Wei L., Dan L. (2013). Shenyang Intangible Cultural Heritage Tourism Development Model. Cross-Cultural Communication. Vol. 5. pp. 43–46.

35. What is Intangible Cultural Heritage? URL: UNESCO.ORG (viewed on May: 20/11/19).

36. Zhuang X., Yao Y., Li J. (2019). Sociocultural Impacts of Tourism on Residents of World Cultural Heritage Sites in China. Sustainability. No. 11. 840. URL: <https://doi.org/10.3390/su11030840> (viewed on May: 20/11/19).

Стаття надійшла до редакції 10.02.2020

Прийнято до друку 12.03.2020